

5. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / За ред. О.В. Позняка. Умань, 2007. 276 с.

6. Наслідки міграційних процесів: нові виклики та можливості для регіонів / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього»; наук. ред. У.Я. Садова. – Львів, 2015. – 252 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-43>

ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСОБАМИ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

Свєтлічний Ігор Валерійович

*магістр міжнародного права,
адвокат
orcid.org/0000-0001-7328-548X*

Свєтлічна Олена Валерійвна

*магістр психології,
психолог
orcid.org/0000-0001-7150-1767*

Малець Олександр Омелянович

*доктор історичних наук,
професор
orcid.org/0000-0001-7927-4335*

Сучасні дослідники розглядають відновне правосуддя як один із правових інструментів протидії злочинності. Протидія нелегальній міграції, експлуатації та торгівлі людьми на морі включає й відновне правосуддя, як один із правових інструментів протидії злочинності, що обумовлює актуальність дослідження. Неповнолітні також можуть бути суб'єктами деяких злочинів, в тому числі, посібниками, співучасниками. Вказане потребує низки нових норм у кримінальному законодавстві України, які б регулювали застосування відновного правосуддя щодо неповнолітніх.

У статті 97 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачено, що «неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності» [1]. Кримінальна відповідальність неповнолітніх за більшість кримінальних правопорушень передбачена в Україні з 14 років.

Преамбула Конституції України стверджує: «Піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України була прийнята Конституція України» (абзац п'ятий преамбули Конституції) [2].

Проте, кримінальне право розвинених країн Європи включає більший вік, до якого молода людина має можливість звільнення від кримінальної відповідальності. В більшості країн Європи це 21 рік. Відсутність у кримінальному законодавстві України поняття «молоди люди» (віком щонайменше до 21 року) є дискримінаційною, ця проблема потребує подальших наукових досліджень. В Україні вказані проблеми досліджуються, в тому числі, О. П. Горох, А. В. Даниленко, Н. В. Кідіною, Р. Г. Коваль, О. М. Костенко та іншими вченими [3, с. 3].

Програма відновлення, яка має назву «Програма відновлення для неповнолітніх, підозрюваних у вчиненні злочину» (надалі – Програма відновлення) та з 2019 року діє в Україні, забезпечує добровільне узгодження та відшкодування шкоди неповнолітніми у кримінальному процесі і таким чином стає запобіжником вчиненню неповнолітніми злочинів повторно. Вказана програма затверджена спільним наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури № 172/5/10 від 21.01.2019 року. Згідно методичних рекомендацій щодо вказаної програми, сторони є активними учасниками програми, мають право шукати рішення щодо конфліктної ситуації та відшкодування завданої шкоди [4].

Практичним аспектом протидії злочинності неповнолітніх засобами відновного правосуддя є наступне. Згідно статті 48 КК України особу може бути звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки. Обмеження щодо застосування цієї статті щодо неповнолітніх законодавство України не містить. Вказана стаття має назву «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки». Неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час кримінального провадження внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною. Участь у вказаній Програмі відновлення для неповнолітніх, таким чином, є підставою для застосування звільнення від кримінальної відповідальності на підставі зміни обстановки. Вказана Програма відновлення ґрунтується на концепції відновного правосуддя у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків та нетяжких

злочинів, вчинених неповнолітніми і передбачає активне спілкування між неповнолітніми правопорушниками та їх жертвами з метою відшкодування шкоди, їх ресоціалізації [4].

Суд може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання, під час винесення вироку на підставі пункту другої частини першої та частини другої статті 66 КК. Закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення здійснюється на підставі статей 26, 469 КПК.

Отже, засобами відновного правосуддя більш повно задовольняються як особисті, так і суспільні інтереси, зокрема, інтереси потерпілої особи, оскільки добровільно відшкодовується завдана їй шкода, інтереси правопорушника, оскільки до нього в деяких випадках може бути застосовано звільнення від кримінальної відповідальності, інтереси громади та суспільства в цілому, оскільки відновлюється стан соціальних зв'язків, який існував до вчинення кримінального правопорушення [5].

Таким чином, відновне правосуддя в практичному аспекті є одним із правових інструментів кримінально-правової протидії злочинності, в першу чергу, злочинності неповнолітніх. Пропозиції авторів включають, серед іншого, імплементацію до законодавства України дефініції «молоді люди» (віком до 21 року) та розширення можливостей для звільнення молодих людей від кримінальної відповідальності.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.11.2022)
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 15.11.2022)
3. Микитин Ю. І. Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 20 с.
4. Сайт «Інститут миру і порозуміння» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ij.org.ua/> (дата звернення: 15.11.2022)
5. Сайт «Безоплатна правова допомога» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/vidnovne-pravosuddya-meta-ta-etapy-realizaciyi/> (дата звернення: 15.11.2022)